

znali dobro okoristiti u prilog svoje sretne vječnosti. Na ovo će se dakako nasmijati ljudi bezvjerci. No što ćemo im tu reći? Naši se putevi tu razilaze, pa i naši sudovi. Kod bezvjerca najviše važi, ako nema boli i ako se smrt izvrši u tren. A vječnost? a duša? I bol, i nezgoda može da bude na spas duše i odluči za sretnu vječnost. — Konačno nije istina, da su sve kulturnije države segnule za gradnjom domova za upepeljenje. To je samo želja framasunstva.

ad 9. — Država ne smije nikada za volju nekolicine framasuna ili liberalaca povrijediti savjest većine svojih podanika. Niti je istina, da spaljivanje unosi blagostanje i kulturni napredak. To su fraze, kojima framasunstvo i njihovi prijatelji prikrivaju svoje prozirne tendencije. Oni hoće, da ruše sve što je katoličko, pa i katoličke običaje i obrede. Hoće da nas u svemu vrata k poganstvu. To ne će postići, gdje su katolici svijesni.

TEORIJA O KRŠĆANSKOJ UMJETNOSTI.

Maurice je Brillant nedavno izdao »L' art chretien en France au XX. siecle«. Pisac je lijepo iznio teoriju o kršćanskoj umjetnosti, pa ću nekoje misli iznijeti pred čitaoce »Života«. Te misli zastupaju u prvom redu Maurice Denis i George Desvallieres, koje veže prijateljstvo isti katolički duh i ljubav k umjenosti; njih obojica znače renesansu u francuskoj kršćanskoj umjetnosti.

1. Cilj je kršćanske umjetnosti, da podigne i uljepša svetište, kuću Gospodnju, kuću žrtve. Srednji je vijek smatrao slikare, ili vajara kao propovjednike dogmi; kao one, koji govore jezikom i analfabeti shvatljivim. Sv. Bazilije je kazao, da slikari čine za vjeru svojim slikama ono, što čine propovjednici svojim govorništvom. I P. de Tonquédec tvrdi: »Umjetnici su na svoj način profesori teologije, katehete, propovjednici. Što profesori definiraju u idejama, to umjetnici vele u slikama, u glasovima«.

2. Kršćanska umjetnost mora svagda biti »moderna«. Zgodno je o tome primjetio sam M. Denis: »Nije pitanje, da li mi znamo tako iznositi kao predašnja vremena, nego da li i mi imamo nešto da kažemo. Zašto može biti moderna apologetika, moderna skolastička filozofija, moderna vjerska misao, a samo umjetnost mora da se utvrdi u prošlosti?« (La crise de l' art religieux moderne. Cfr. Vie et Arts liturgiques, 1923. s. 201). Naravno da će pri toj modernosti kršćanski umjetnici znati ipak očuvati i tradiciju; zadržati i stari duh i vječne ideje i ipak govoriti savremenima u tehnici, koju oni razumiju. Kada bi oni samo kopirali koju sredovječnu periodu, upali bi u neku konvencionalnost i mrtvilo. Stoga možemo mirno kazati, da nema stila, koji bi bio »rezerviran« za kršćansku umjetnost (J. Maritain, Quelques reflexions sur l' art religieux. Cfr. Cahiers catholiques, 25. 5. 1924. — I. F. Fosca, La chapelle de Maurice Denis a

Saint-Germain-en-Laye, 1925, s. 5—7) o tome piše: »Od prvog se početka kršćanstva do prve polovice 19. vijeka kršćanska umjetnost nije razlikovala od profane umjetnosti nego samo u svojoj primjeni. Ista su načela bila kod građenja profanih zgrada, dvoraca, palača i t. d. kao i kod građenja crkvi i samostana. I stil je ukupnost oblika, koja je vlastita nekoj periodi ili kraju, pa tako postoji bizantinski stil, stil gotički engleski, stil gotički talijanski. U svakoj se epohi stil mijenja prema tome, da li se primjenjuje crkvi, kazalištu, tvrđavi. Drukčije piše Bossuet svoj govor, drukčije Racine svoju tragediju«. O tradiciji opet opaža gđa Reyre vrlo opravdano ovo: »Tradicija u umjetnosti i u crkvenoj umjetnosti nije nepomičnost; ona je život, t. j. nije stagnacija« (Nouvelles religieuses 1923, p. 81).

3. Ne smijemo nadalje suditi o kojoj crkvenoj umjetnini onako općenito, nego u zajednici s ovom konkretnom crkvom, u kojoj se nalazi. Tako oltar, ma koliko bio umjetničke vrijednosti, gubi svoje značenje u muzeju. Razlog je taj, što umjetnina nije samo mehanički rad.

4. Prava umjetnost nije jednostavna točnost u oponašanju naravnih predmeta. Skulptura su i slikarstvo umjetnosti oponašanja, ali oponašanje u umjetnosti nije isto što i fotografiranje; umjetnik uzima elemente iz realnosti, ali im podaje nove sinteze. Kršćanska je umjetnost dekorativna i pobudna, t. j. u red stavlja elemente i vjernike pobuđuje na molitvu. Stoga su pravi klasici vazda bili simboliste.

5. Akademizam je neprijatelj zdravog realizma; akademizam je pun konvencionalizma i hladan. On je za kršćansku umjetnost isto, što je mraz za mlade biljke. S akademizmom ne valja zamijeniti »barok«, koji je bogat i zavodljiv. »Akademizmi su puni ukočenosti, ali ništa nije tako gipko kao baročki akademizam«. — Drugi je neprijatelj zdravog realizma artistički janzenizam; u njemu je hladnoća, strogost i siromaštvo. Taj se protivi veselju »djece Božje«. To je skućena umjetnost, koja se plaši svega, što je živo ili veselo pjeva. Protiv ovog umjetničkog janzenizma ustaje ne samo katolička predaja, nego vjerska predaja svih vjekova i naroda. Doduše tu su izuzetak protestanti, koji su prekinuli tu tradiciju. Bogatstvo, ako nije pretjerano, nije nigdje bolje na svom mjestu negoli u crkvama. Rim nam u tome prednjači. Tako Fosca u pismu svom prijatelju »Sidoine« veli ovome: »Vi kritizirate oltare s rijetkim dragim kamenjem u crkvi Al Gesu u Rimu, a hvalite gotičkog klesara, koji tako marljivo radi oko kapitela, koji će ostati u tami, kao da će ga svatko gledati; tu je isto čuvstvo u gotskom stilu kao i u baroku: Bogu se dariva najljepši rad kao i najbolja stvar« (Lettre à Sidoine, s. 817—819) Svi znamo što je Isus rekao Judi na primjedbu: »Ut quid preditio haec?«

6. Kršćanska je umjetnost namijenjena kršćanskom narodu. Ona mora da bude teologija u figurama, dakle narodu shvatljiva. Inače je takova umjetnost kuća bez stuba, katedrala bez portala. Umjetnost je ekspresija, dakle govor, a govor mora biti zajednički mnogim osobama, ako nije neshvatljiv. Katolički umjetnici moraju živjeti za svoj katolički puk. Tako su govorili slikari u Sienni u XIV. vijeku: »Mi smo po milosti Božjoj ljudi, koji očituju drugim ljudima čudesne stvari, koje je učinila krepost i sveta Vjera«. I oni su sebe nazivali »manifestatores Dei« Fosca opaža o umjetnicima, koji su neshvatljivi ili razumljivi samo maloj skupini ljudi: »Moderna umjetnost većinom se nije između šematizma i neke koncepcije čisto sensualne u formama i bojama; u oba je slučaja to esoterična umjetnost, koju čute samo neki upućeni. Ali kršćanska umjetnost već po svojoj definiciji mora biti namijenjena općinstvu, svemu kršćanskom puku. Ona mora da predoči vjernicima vjerske istine i da u njima pobudi nabožna čuvstva. To ona ne će postići, ako se sastoji samo u ugodnoj igri boja, u arabeski forma. Veliki su umjetnici znali prikazati pravu kršćansku umjetninu. Uzmimo n. pr. Oslobođenje sv. Petra iz tamnice, tu poznatu Rafaelovu sliku. Recimo, da pred tu sliku stupe seljak iz rimske Kampanije i čovjek istančanog ukusa. Obojica će u sebi osjetiti estetsko zadovoljstvo; razlikovat će se to u stepenima.

7. Dobro je, ako je umjetničko djelo shvatljivo, ali je jednako važno, da djelo bude i religiozno. To znači, da predmet mora biti religiozne naravi i da može biti u crkvi. To traži zakon konvencije. Kako kazalište, škola traži svoje predmete, tako i hram Božji ima svoje zahtjeve. Ti se ravnaju prema cilju te umjetnosti.

8. Kršćanska umjetnost stoji i do liturgije. Ako umjetnik hoće da napravi kalež, to on mora da znade propise katoličke liturgije, da tako uzmogne upraviti objekat prema cilju. Zato, kako spisi potpadaju pod crkveni Imprimatur, i kršćanska umjetnost imade u kanoničkom pravu svoje propise. Tako can. 1164 § 1. veli: »Neka se ordinariji, saslušavši, ako treba, savjet vještaka, pobrinu, da se u građenju ili popravku crkve očuvaju forme poprmljene od kršćanske predaje i zakoni svete umjetnosti«. Po can. 1279 § 1. nitko ne smije izložiti u hramu ili na svetim mjestima koju sliku, što je nije ordinarij odobrio. § 2. opet veli: »Ordinarij neka svete slike, koje će se izložiti vjernicima na štovanje, ne odobri, ako se iste ne slažu s odobrenom crkvenom uporabom«; § 3.: »Neka ordinarij ne dopusti, da se po crkvama ili drugim svetim mjestima izlože slike krive dogme ili koje ne pokazuju dužnu pristojnost i poštenje ili neukim ljudima pružaju prigodu pogibeljne zablude«. O crkvenom namještaju određuje can. 1296 § 3.: »Glede stvari i oblika svetog namještaja neka se

obdržavaju liturgički propisi, crkvena predaja i, što je bolje moguće, također zakoni svete umjetnosti«. Tu su samo općeniti zakoni i propisi. Crkva dakle daje svojim umjetnicima mnogo slobode, kako će to i u konkretnim slučajevima provesti. Kada Crkva odbije koje djelo, to ne znači, da ono nije estetske vrijednosti, nego samo da ne odgovara crkvenim propisima i duhu predaje. Tako će Crkva zabaciti sliku ili kip, koji bi predstavio Isusa, kako se oprašta od svoje majke kao Hektor od Andromahe.

9. Kršćanska se umjetnost razlikuje od »svete ili crkvene umjetnosti«, te i od »liturgične umjetnosti«. Na pr. ima glazbenih komada, koje je namijenjeno svetištu, a drugo je opet namijenjeno koncertu a ipak je religiozna muzika. Tu je jasno, da je religiozna umjetnost šira nego li liturgička umjetnost. Kršćanska umjetnost nosi na sebi obilježje kršćanstva, pa ne spada samo u crkvu. Ovo je važno, jer nekoji zabacuju neko religiozno umjetničko djelo, a pri tome sude po načelima crkvene umjetnosti. Takovi će kazati, da koja slika nije religiozna, jer je namijenjena salonu. Ti sudije zamjenjuju crkvenu i religioznu umjetnost. Isto moramo kazati o dekoracijama, koje su namijenjene hramovima i o onima, koje služe privatnoj uporabi.

10. Sva ova načela možemo primijeniti i svim plastičnim umjetnostima, počevši od slikarstva do veziva, od željeznarije do arhitekture. Sve može da bude u službi Božjoj. Kod svjetovne umjetnosti umjetnici, koji rade na ukrasu jedne iste zgrade, ne haju jedan za drugoga, pa svak radi individualistički. To ne smije da bude kod kršćanskih umjetnika. Sve umjetnosti moraju se podvrći jednoj glavnoj misli: Bogu. Ne smiju biti samo zanatnici, nego i pravi umjetnici. Kako ih kršćanski moral podvrgava Bogu, tako i umjetnost. U tome se sastoji važna duhovna zajednica kršćanskih umjetnika.

S.

